

Kernwaarden Stroom deel 4: Genade.

Of: het verhaal van twee verdwaalde broers. Lucas 15: 11-32

Zondag 18 oktober 2009

We hebben een visie voor Stroom, waar we met een grote groep mensen in het voorjaar aan gewerkt hebben. Die visie hebben jullie op een kaartje voor je. We hebben ons Hoger Doel geformuleerd, onze roeping, onze opgeefbare identiteit, in rood: wij weten ons geroepen de vrijheid van Jezus vernieuwend te leven. En we hebben ook twee gewaagde doelen geformuleerd: we willen dat in 2015 alle cultureel betrokken Amsterdammers bekend zijn met Stroom en dat we dan uit drie van dit soort gemeenschappen bestaan, maar dan verspreid over de stad, om zo met nog meer mensen de vrijheid van Jezus vernieuwend te leven, natuurlijk.

We hebben ook waarden geformuleerd. Dat zijn diepe overtuigingen, waar we te allen tijde aan vast blijven houden, ongeacht de omstandigheden. Die waarden zijn voor ons: relatie, integriteit, nieuwbolligheid en genade. We hebben de afgelopen twee maanden aandacht besteed aan de kernwaarden en we zijn nu aangekomen bij de laatste. *Genade: wij benaderen mensen zoals Jezus dat deed: met zowel duidelijkheid als ruimte en vergevingsgezindheid, zonder te veroordelen.*

Genade, een mooie maar uitgesleten term. Wat betekent het eigenlijk? Laten we niet op zoek gaan naar een definitie, maar laten we een verhaal vertellen. Dat is tenminste wat Jezus deed. En dat verhaal lees ik nu voor.

Heel even de setting: opnieuw, net als in het verhaal van vorige week, is de setting een feestmaal. Vorige week hebben we gezegd, dat het evangelie met één zin is samen te vatten: God schuift bij jou aan tafel, of zoals de wetgeleerden in die tijd morrend zeiden: Jezus eet met zondaars. En in reactie op dat verwijt, vertelt Jezus drie verhalen:

1. Stel, je hebt honderd schapen (en zowaar we hebben hier iemand in ons midden met honderd schapen) en je bent er één kwijt. Dan laat je die 99 schapen toch voor wat ze zijn en ga je op zoek naar dat ene schaap. En je bent blij als je het gevonden hebt.
2. Stel, je hebt 10 briefjes van 100 euro, en je bent één biljet is kwijt, dan hou je toch ook grote schoonmaak in je huis? En je bent blij als je het gevonden hebt en geeft je vrienden een rondje, toch?

Vervolgens zei hij: 'Iemand had twee zonen. De jongste van hen zei tegen zijn vader: "Vader, geef mij het deel van uw bezit waarop ik recht heb." De vader verdeelde zijn vermogen onder hen. Na enkele dagen verzilverde de jongste zoon zijn bezit en reisde af naar een ver land, waar hij een losbandig leven leidde en zijn vermogen verkwistte. Toen hij alles had uitgegeven, werd dat land getroffen door een zware hongersnood, en begon hij gebrek te lijden. Hij vroeg om werk bij een van de inwoners van dat land, die hem op het veld zijn varkens liet hoeden. Hij had graag zijn maag willen vullen met de peulen die de varkens te eten kregen, maar niemand gaf ze hem. Toen kwam hij tot zichzelf en dacht: De dagloners van mijn vader hebben eten in overvloed, en ik kom hier om van de honger. Ik zal naar mijn vader gaan en tegen hem zeggen: "Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u, ik ben het niet meer waard uw zoon genoemd te worden; behandel mij als een van uw dagloners." Hij vertrok meteen en ging op weg naar zijn vader. Zijn vader zag hem in de verte al aankomen. Hij kreeg medelijden en rende op zijn zoon af, viel hem om de hals en kuste hem. "Vader," zei zijn zoon tegen hem, "ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u, ik ben het niet meer waard uw zoon genoemd te worden." Maar de

vader zei tegen zijn knechten: "Haal vlug het mooiste gewaad en trek het hem aan, doe hem een ring aan zijn vinger en geef hem sandalen. Breng het gemeste kalf en slacht het. Laten we eten en feestvieren, want deze zoon van mij was dood en is weer tot leven gekomen, hij was verloren en is teruggevonden." En ze begonnen feest te vieren.

De oudste zoon was op het veld. Toen hij naar huis ging en al dichtbij was, hoorde hij muziek en gedans. Hij riep een van de knechten bij zich en vroeg wat dat te betekenen had. De knecht zei tegen hem: "Uw broer is thuisgekomen, en uw vader heeft het gemeste kalf geslacht omdat hij hem gezond en wel heeft teruggekregen." Hij werd woedend en wilde niet naar binnen gaan, maar zijn vader kwam naar buiten en trachtte hem te bedaren. Hij zei tegen zijn vader: "Al jarenlang werk ik voor u en nooit ben ik u ongehoorzaam geweest als u mij iets opdroeg, en u hebt mij zelfs nooit een geitenbokje gegeven om met mijn vrienden feest te vieren. Maar nu die zoon van u is thuisgekomen die uw vermogen heeft verkwanseld aan de hoeren, hebt u voor hem het gemeste kalf geslacht." Zijn vader zei tegen hem: "Mijn jongen, jij bent altijd bij me, en alles wat van mij is, is van jou. Maar we konden toch niet anders dan feestvieren en blij zijn, want je broer was dood en is weer tot leven gekomen. Hij was verloren en is teruggevonden."

1. voorbij het moralisme
2. het probleem van de jongste zoon
3. het probleem oudste zoon
4. spiritualiteit tussen jongste en oudste zoon
5. het evangelie voor de oudste zoon

1. Drie vooropmerkingen bij dit verhaal.

1. Dit verhaal is zo breed en rijk, dat ik het eigenlijk niet in één preek kan persen. Het verhaal is een drieluik, over een jongste zoon, een vader en een oudste zoon. En dat is op zich al drie preken waard. Vandaag heb ik een klein half uur om het geheel te bespreken. Ik zal me dus moeten focussen op een deel van het verhaal. En die focus ligt bij de oudste zoon. Daar heb ik een goede reden voor, en die is gelegen in het aanwezige publiek hier. Omdat ik vermoed dat het hier vol zit met oudste zonen.

2. Iedereen die over deze tekst iets zinnigs wil zeggen heeft een probleem. En dat probleem zit 'm in het de zin: 'hij reisde af naar een ver land, waar hij een losbandig leven leidde en zijn vermogen verkwistte'. Nou, klaar dat is zonde. Het begin stuurt je richting een heel morele lezing van het verhaal. Alsof het gaat om hoe je handelt. Dan wordt de jongste zoon de makkelijk aanwijsbare zondaar. Hij eist zijn erfenis op. Hij eist en verkwanselt de dingen van zijn vader. De oudere zoon is dan de meer bedekte zondaar. Die uiteindelijk alleen voor zichzelf werkt en een ander niets gunt. Ik zeg niet dat het geen legitieme lezing is. Maar hij is wel eenzijdig en ook wat oppervlakkig.

3. Een diepere peiling van het verhaal levert veel meer op, en dat is wat ik vandaag ook probeer te doen. En die diepte ligt uiteindelijk in de polariteit, de tegenstelling en verbinding tussen oudste en jongste zoon. Pas als je de relaties in dit verhaal tussen de broers onderling en tussen de broers en hun vader gaat zien, snap je waar dit verhaal werkelijk om gaat. En kun je het zelf ook toepassen. En kun je ook tot de ontdekking komen dat ze alle drie in onszelf leven.

2. Het verlies van de jongste zoon

Maar laten we het verhaal gewoon bij het begin oppakken. *Iemand had twee zonen. De jongste van hen zei tegen zijn vader: "Vader, geef mij het deel van uw bezit waarop ik recht heb."*

Vader... Geef. Dit is een jonge man die niet kan wachten. Die barst van de energie en er op uit wil. Maar de beperkingen knellen hem. Het huis is hem te klein en: hij kan niet wachten tot zijn vader dood is. Want dat is wat hij zegt als hij zijn 'deel' eist. En niet alleen eist hij de erfenis, dat is, de helft van de bezittingen van zijn vader, hij verkoopt de erfenis ook, draagt wellicht een deel af aan de fiscus en trekt erop uit. Binnen een paar jaar slaat hij alles stuk en juist op dat moment slaat de crisis toe en zo eindigt hij tussen de varkens.

En voor sommigen zal dit verhaal makkelijk zijn om te mee te identificeren. Er zijn mensen die zich inderdaad heel duidelijk vast draaien in destructief gedrag en op een dag geen uitweg meer zien. Maar voor velen van ons ligt het niet zo duidelijk. Of toch? Ik wil drie dingen noemen, kort, die je kunnen helpen om dit verhaal als jouw verhaal te lezen. Want het verhaal van de jongste zoon is een verhaal van verlies op drie vlakken:

1. het verliezen van een thuis
2. het verliezen van je bezittingen
3. het verliezen van jezelf

Ad 1. Hij reisde af naar een ver land. De klassieke naam voor dit verhaal is: de verloren zoon. En de ervaring van een beetje verloren zijn in dit leven zullen de meesten wel kennen. Niemand is volledig thuis in dit leven en niemand in dit leven is volledig thuis bij God. Misschien wel omdat wij allemaal, tenminste, de meesten onder ons, het ouderlijk huis hebben verlaten. Want hoezeer het ook je eigen keuze is, en hoezeer het daar ook te klein werd voor je... je raakt het wel kwijt. *Thuis is de plek waar, als jij daar aanklopt, ze je móeten binnenlaten*, schrijft de dichter Robert Frost ergens. En naar zo'n plek, kun je je leven lang zoeken.

Ad 2. ...waar hij een losbandig leven leidde en zijn vermogen verkwistte. Wij hebben allemaal zo onze eigen manier hebben om verbindingen met anderen aan te gaan die ons soms leeg achterlaten. De ervaring dat je niet genoeg hebt, dat je de bronnen van je bestaan eindig zijn. Dat je loopt te investeren in dingen waarvan jij ook wel weet dat ze je niks opleveren. Denk je dat de jongste zoon dat niet ziet. Hij wilt heel goed dat hij verloren is en dat hij langzaam leegloopt. Maar wat is het alternatief als je niet terug naar huis wilt?

Ad 3. Toen begon hij gebrek te lijden. De nood in een mensenleven wordt pas acuut als je eigen bronnen zijn opgedroogd. De jongste zoon is zijn thuis kwijt en zijn eigen bronnen en dreigt nu ook zichzelf kwijt te raken. Hij is niet de eerste en zal niet de laatste zijn die tussen de varkens eindigt, eigenlijk heeft hij er zijn hele leven al tussen geleefd, natuurlijk. Dit is zijn vrijheid, hij is niet meer gebonden aan thuis of aan zijn bezittingen. En dan blijft er ook helemaal niets over. Of zoals over iemand gezegd werd: *'Je moet gewoon jezelf zijn, zei men tegen hem. Maar dat kon hij niet. Want hij was niemand.'*

En voor de jongste zoon werd het tijd om naar huis te gaan.

3. De pijn van de oudste zoon

Nu zijn er mensen die zeggen: de jongste zoon had zich veel verlies kunnen besparen als hij nooit was weggegaan van huis. En veel christelijke prediking komt ook niet verder dan dat: blijf, blijf bij wat je hebt meegekregen, blijf bij de liefde van God, dan blijft veel ellende je bespaart. Maar zo is het leven niet. Niet alleen om wat ik eerder gezegd heb, dat we allemaal van nature niet thuis zijn bij God, maar ook om wat hier vertelt wordt over de andere zoon, die zoon die inderdaad thuisbleef.

De oudste zoon heeft zijn erfenis niet opgeëist. Dat zou zelfs nooit bij hem zijn opgekomen. En hij heeft gezwegen toen zijn broer het wel deed. De oudste zoon toonde verantwoordelijkheidsgevoel. En dat is een 'liefdestaal' is die typerend is voor oudste kinderen in een gezin. Het zou een grote fout zijn om te denken dat die oudste zoon toneel speelde en alles altijd plichtmatig gedaan heeft, dan zijn we meteen klaar: zo moet dat niet natuurlijk. Maar er is geen enkele reden de oudste op voorhand van schijnheiligheid te betichten of van een dubbele agenda. Dit was zijn manier om in het leven te staan. En zonder die jongere broer van hem, zou zijn leven relatief aangenaam en redelijk crisisloos hebben kunnen verlopen.

Totdat, totdat hij op een dag thuiskomt er het feest blijkt. Want zijn broer is thuisgekomen en feestelijk onthaald. En dan blokkeert hij. En weigert naar binnen te gaan en dwingt zo zijn vader naar buiten te komen. En buiten op de stoep staat niet een trouwe zoon of een liefdevolle broer, maar een verbitterd én onzeker mens. Hier staat een verloren mens, niet zoals zijn jongere broer uit vaders zicht. Maar juist in vaders buurt, nota bene onder vaders ogen!

Er lijkt iets te exploderen in het hart van de oudste zoon, als hij merkt hoe de jongste wordt onthaald. En dat blijkt nog wel het meeste in een woord dat hier niet vertaald wordt. De eerste woorden van de jongste zoon in dit verhaal waren: *Vader, geef...* Het eerste woord van de oudste zoon is: *kijk/zie*. Een woord om een directe rede mee in te leiden, zoals wij zeggen: luister... of: weet je... En dat zonder het woordje vader... De jongste zoon zei: vader geef, de oudste zoon zegt: zie. Kijk dan, ik heb jarenlang voor je gewerkt. Maar wat heb ik er ooit voor teruggezien?

Ik heb moeten leren om mezelf te zien als een oudste zoon. Kapotgegaan aan mijn eigen loyaliteit en verantwoordelijkheid met een schreeuw in mij: zie mij. En als de druk hier in Stroom mij te groot wordt en er kritiek komt op mijn functioneren dan kan ik hard worden en veroordelend, maar vooral denk ik: zie je mij dan niet. Ik doe zo mijn best!

Tim Keller zegt ergens: er zijn vandaag heel wat mensen die elke vorm van religie afwijzen omdat ze scherp zien hoe de grote wereldreligies barsten van de oudste zonen. Dat onder de vroomheid en verantwoordelijkheid een boosheid en bitterheid zit die geen uitweg weet.

Augustinus was een christen uit de 4^e eeuw. En hij bekeerde zich op 32^e jarige leeftijd tot het christelijk geloof. Net zo oud als ik nu ben. Na een losbandig leven. En de reactie van mij en velen om mij heen was altijd: mooi is dat, eerst lekker genieten van de wereld en als je daar een beetje klaar mee bent zoek je rust in het geloof.

Of, laat ik een ander voorbeeld geven. Een oud-collega van mij, een goed gereformeerde Groninger boer, die zei: als er geen god was, zou ik naar de hoeren gaan. Wat? Hoor je wel wat je zegt? Ik heb het zelf ook gehad in mijn diepste momenten van ongeluk, het afgelopen

voorjaar. Op het moment dat ik zeker wist dat er geen God was. En ik dacht: o, maar dan is ook alles mogelijk. Nu kan ik dus van het leven gaan genieten. En ik schrok van mezelf en dacht: is het dan toch waar? Arme, arme oudste zoon. Was dan maar de hoeren gegaan, of ga alsjeblieft alsnog.

Arme oudste zoon, wat had je dan verwacht van het leven en van God. Dat ze je zouden zien? Dat hij je zou zien? In je loyaliteit, in je toewijding, in je harde werken? En dat ze daarom, ergens van jou toch wel een beetje meer moeten houden dan van die anderen.

Het wordt hoog tijd dat je binnenkomt in het huis van je vader.

4. Spiritualiteit tussen jongste en oudste zoon

En wat is dat nou, binnenkomen in het huis van de vader?

Is het mogelijk om wél thuis te komen in dit leven en hoe doe je dat dan?

De jongste zoon, meent het antwoord te hebben. Want er gebeurt iets ontroerends met hem op het dieptepunt van zijn bestaan. *Toen kwam hij tot zichzelf.* Hij moest zijn thuis, zijn bezittingen en ook zichzelf verliezen, om uiteindelijk tot zichzelf te komen. Zou hij dan hier, tussen de varkens, de weg naar huis hebben gevonden? *Ik zal naar mijn vader gaan en tegen hem zeggen: "Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u, ik ben het niet meer waard uw zoon genoemd te worden; behandel mij als een van uw dagloners."*

Wat gebeurt hier? Er is een hint, een vermoeden van de liefde van de vader. Maar tegelijk is deze 'beking' in potentie niet meer dan dit: de jongste zoon wordt een oudste zoon. De oudste zoon staat in hem op. Laat ik naar huis gaan en een dagloner van mijn vader worden. De oudste zoon staat in hem op, omdat de strategie van de jongste zoon duidelijk niet gewerkt heeft. En welk ander beeld heeft hij, om zicht tot de vader te verhouden dan dat van zijn oppassende broer? Verkwistende zoon of trouwe slaaf. Dat is het dilemma. Denkt hij.

En veel christelijke spiritualiteit kom niet veel verder dan dit. Want natuurlijk we hebben allemaal iets van beide zoons in ons. Ik in ieder geval wel. En dan merk ik dat ik 'los' wil, mijn deel in dit leven ambitieus opeis en leef en geniet. Maar daarin wordt ik tegelijk geconfronteerd met mijn thuisloosheid en verlorenheid. En dan wordt ik gecorrigeerd door mijn inwendige oudste zoon, die me waarschuwt thuis te komen en toch vooral goed te zijn, loyaal, vroom, hardwerkend. Veel christenen, veel mensen komen niet veel verder dan deze tegenstelling; afdwalen, jezelf kwijt raken, en weer terugkeren en het goede doen. En ik weet niet wat je daarin van je ouders heb meegekregen. Maar het kan zomaar betekenen dat je weer ter kerke gaat, je bijbel weer pakt en er tegenaan gaat. En het voelt goed. Boete voelt altijd een beetje goed. En voldoen, nee kunnen voldoen, aan morele eisen of eisen van discipline voelt altijd goed.

Maar je kunt je er ook weer mateloos aan storen. En het is ook geen wonder dat in het verhaal de jongste zoon het huis ontvlucht. Met zo'n oudere broer wil je echt wel weg.

Maar beide broers zijn uiteindelijk de weg kwijt. Heel extreem gezegd: de vader dreigt zijn jongste zoon kwijt te raken aan slechtheid en hij dreigt zijn oudste zoon kwijt te raken aan goedheid. Maar beiden hebben geen klap met het evangelie te maken.

5. Het evangelie voor de oudste zoon

En dit is even voor christenen, vergeef me als je je zelf daar niet toe rekent, maar ik moet het toch even zeggen. Als jouw spiritueel leven zich tussen deze twee polen bevindt, als de oudste en jongste zoon in jouw om voorrang strijden, dan zeg ik je vandaag ik in naam van Jezus: hou daarmee op. Dat is sterk gezegd en ik doe dat nooit vanaf dit podium. Maar vandaag wel. In naam van Jezus, hou daarmee op. Kom nou eens thuis. En misschien heb je daar je hele leven voor nodig, en misschien is het wel zo dat een mens pas echt thuis komt in de armen van vader als hij dit leven verlaat, maar toch: kom thuis.

Want de armen van je vader staan wijd open, omdat je zijn zoon, omdat je zijn dochter bent. Alles wat van mij is, is van jou... Kijk om je heen. Realiseer je je wel wat dat betekent? Je hoeft het niet te eisen, je hoeft het niet te verdienen. Want het is al van jou. Je hoeft niet te zeggen, geef, je hoeft niet te roepen, kijk. Want zegt de vader: alles wat ik heb is al van jou. Ga nou eens feest vieren met mij en je jongere broer. En vergeet de rest.

Maar de oudste zoon protesteert altijd het heftigst en zegt misschien: maar er zijn toch morele grenzen? Lieve oudste zoon, lieve oudste dochter: Voor jou heb ik een woord van Paulus, twee woorden: alles mag. Je kunt zo bezig blijven, met morele grenzen en manieren waarop je zou moeten denken. Maar dat zal de bitterheid en het verdriet in je hart niet wegnemen, maar alleen maar voeden en sterker maken. Ja, maar God wil toch...

Weet je: stel, er is geen God. Dan maakt het ook niet uit, natuurlijk en dan neem je je verantwoordelijkheid maar lekker voor jezelf of voor je bekenden.. Maar stel nou, er is wel een God. Dan maakt het ook niet uit. Tenminste... De christelijke kerk weigert te geloven in een andere God dan die van Jezus. En dat is niet een God van de morele orde, dat is een God die jou met open armen opwacht, een andere God kennen we niet. En hij zegt: alles wat ik heb is van jou. Kwel jezelf niet langer. Kom thuis.

Wie zegt dat? De Vader. En wie is de vader? God? Daar gaan we heel makkelijk vanuit, maar ik wil je een gedachte meegeven. De vader is Jezus. Zoals in alle verhalen die hij vertelt zichzelf de hoofdpersoon is. En in Jezus worden jongste zoon, oudste zoon en vader met elkaar verzoend.

Hij is de jongste zoon die huis en haard verlaat en verloren raakt. Die zijn thuis, zijn bezittingen en zichzelf verloor en eindigde tussen de varkens. Om jou en mij daar te zoeken. Hij is de oudste zoon, die alles met de vader deelt. En die alles wat hij heeft wil delen met zijn jongere broer als die eindelijk thuis komt. En Jezus is de vader. In zijn tergende verdriet. Want het verdriet van de achterblijvende ouder is altijd groter dan dat van het vertrekkende kind. Een verdriet dat hij met alle liefde overheeft voor zijn verloren kinderen.

Martijn Horsman
Amsterdam 18 oktober 2009